

מראי מקומות - ראש השנה א.

א. בתשרי עתידין ליגאל

הקשה הטורי אבן, ממה שאמרו בעירובין (מג): שהאומר הריני נזיר ביום שכן דוד בא, הרי הוא אסור לשתות יין כל ימי החול, ובשבתות וימים טובים מותר, לפי שאלוהי יבא קודם בן דוד, וכבר מובטח להם לישראל שאין אליהו בא בערבי שבתות ובערבי ימים טובים. ולפי רבי אליעזר שבתשרי עתידין להגאל, שיהיה מותר לשתות כל השנה מלבד בתשרי, ולרבי יהושע יהא מותר לשתות כל השנה מלבד בניסן. ותירץ, שיש שני מיני קיצין לביאת בן דוד, כפי שאמרו בסנהדרין (צח). 'בעתה' ו'אחישנה', זכו אחישנה, לא זכו בעתה, ובסוגייתנו מדובר בלא זכו, והגאולה תבא בעתה, ועל זה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע שלרבי אליעזר 'עתה' הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן, אבל הקץ של 'אחישנה' בזכו, אין זמן קבוע לדבר, והוא יכול לבא בכל יום מלבד בערב שבת ויום טוב. ובשפת אמת יישוב, שגאולה אינה בדוקא ביאת בן דוד. וכמו בגאולת מצרים שמשנה רבנו בא למצרים קודם הגאולה, כך יוכל להיות בגאולה העתידה. וביאת בן דוד יכולה להיות בכל יום בשנה, וממילא אסור לשתות יין בכל יום, אבל הגאולה השלימה תהיה דוקא בתשרי או בניסן, כל אחד לפי שיטתו.

ב. בניסן נברא העולם

הקשה הר"ן לדעת רבי יהושע שבניסן נברא העולם, אם כן מדוע אנו מונים את שנות העולם מתשרי, ומדוע אחד בתשרי הוא ראש השנה. ותירץ, משום שהוא חודש של סליחה וכפרה של יום הכיפורים. והקשה המהרש"א שלפי זה היה עשירי בתשרי צריך להיות ראש השנה ולא אחד בתשרי, והערוך לנר כתב שתירץ המהרש"א דחוק. והביא דברי התוספות לקמן (כו). בשם רבינו תם ליישב מה שיסד רבי אלעזר הקליר במוסף של שמיני עצרת כרבי אליעזר שבתשרי נברא העולם, ובשל פסח יסד כרבי יהושע, וביאר רבינו תם שאלו ואלו דברי אלהים חיים, שבתשרי עלה במחשבה להבראות ולא נברא עד ניסן. ולפי זה תירץ הערוך לנר, שכיון שאצל הקב"ה מחשבה הרי היא כמעשה שהרי אינו מתנחם על מחשבתו, לכן נמנו שנות העולם מתשרי והוקבע אחד בתשרי ליום הדין, מפני שבמחשבה עלה לברוא את העולם בדין.

ג. ואותו פרק זמן רביעה היתה

פירש רש"י, וראיה לדבר שבתשרי נברא העולם, שהרי לגשמים היו צריכין ותשרי זמן רביעה היא. והקשה המהרש"א, אדרבה, הרי בניסן הוא זמן רביעה שניה, ותשרי אינו זמן רביעה כלל. וביאר, שכיון שבניסן הוא זמן רביעה לעולם, לא הוצרך לומר 'ואד יעלה מן הארץ', אבל אם בתשרי נברא, ועדיין לא בא זמן הרביעה, הוצרך לומר 'ואד יעלה', דהיינו שהקדים זמן הרביעה אז שתהיה בתשרי. והנה בגמרא להלן הקשו על כל אחד מה יעשה בראיות האחר, ומהפסוקים של 'לבשו כרים' ומ'ואד יעלה' לא הקשו, ואם הראיות הם רק בדרך סברא, מובן שאין להקשות על האחר שלא סבר סברא זו, אבל לפירוש המהרש"א שהראיה מיתור הפסוק, שלא היה צריך לכתוב 'ואד יעלה', לכאורה קשה על רבי יהושע, מדוע באמת כתוב 'ואד יעלה', וצ"ע. והערוך לנר כתב, שכשם שלגבי ניסן אמרו שהוא זמן זיווג הבהמות, אף שלעיל מבואר שעיקר הזיווג הוא באדר, וצריך לומר שהכוונה לכל התקופה ולא רק לחודש מסויים. כך יש לומר בזה, שבאמת חשון הוא זמן הרביעה, אבל גם תשרי הוא בתקופה זו של חשון.

ד. מנין שבניסן נברא העולם וכו' עץ עושה פרי וכו'

מבואר, שלדעת רבי יהושע תחילת הוצאת הפירות היתה באותו היום, אלא שלא נגמרו אז. והקשה השפת אמת, שאם כן כיצד אכל אדם הראשון מעץ הגן באותו יום, הלא עדיין לא נגמרו הפירות. וכתב, שבגן לדעת הכל הוציאו הפירות תיכף.

ה. איתן מושבך וכו' שמעו הרים את ריב ה' וכו' קול דודי וכו'

יש להעיר, מדוע צריך פסוק נוסף, תיפוק ליה משום 'איתן מושבך'. וכתב הריטב"א, שהפסוק 'איתן מושבך' לבד היינו סבורים ש'ירח האיתנים' פירושו שתקיפי במצוות, ובא זה וגילה על זה. אבל הקשה, מדוע רבי יהושע לא דרש כן, שבא זה וגילה על זה. ותירץ, שודאי מודה רבי יהושע שהאבות נקראו איתנים, אלא שכיון שכתוב 'ירח זיו', על כרחינו שמה שכתוב ירח האיתנים היינו שתקיפי במצוות.

ו. שנולדו בו זיוותני עולם

יש להקשות, שהרי חודש זיו אייר הוא. ופירש רש"י בשתי דרכים: א. שכוונת הגמרא היא שכיון שנתחדש אייר, כבר נולדו בניסן. ב. שפעמים שתקופת ניסן נמשכת בתוך אייר של לבנה. ובטורי אבן מבואר, שהבין בכוונת רש"י שנולדו באייר, אלא שנולדו בתקופת ניסן.

ז. האי מאן דנפיק ביומי ניסן וכו'

כתב המשנה ברורה (ס' רכ"ו סק"א) שניסן אינו בדוקא, אלא אורחא דמלתא נקט, והוא הדין בחודש אחר, שאם ראה הבלבול פעם ראשונה מברך. עוד כתב המשנה ברורה (סק"ב) שאין מברכין אלא על אילני מאכל, ולא על אילני סרק.

ח. מאן דאמר בניסן נולדו בניסן מתו וכו'

הקשה הטורי אבן, שהרי הכל מודים שיצחק נולד בפסח, ואם כן היה לו לומר שבפסח מת יצחק, ותירץ, שאם אין לו מילוי שנים אין מעלה למי שמת ביום שנולד, ולכך רק מי שנולד בחודש ניסן שבו נברא העולם לרבי יהושע יש לו מעלה שמת בו, או לרבי אליעזר בחודש תשרי, אבל אם נולד בניסן לרבי אליעזר אין לו מעלה למות בניסן כיון ששנותיו מתמלאים בתשרי.

ובערוך לנר תירץ שאף שיצחק נולד בפסח ומת בתשרי, מכל מקום כיון שמצינו במדרש תנחומא שכהו עיני יצחק ולכך היה נחשב כמת, יש לומר שהיה זה בפסח, ובזה נתקיים בו שנולד ומת ביום אחד. עוד תירץ, שבאמת מת בפסח, אבל כיון שאמרו במדרש שבעקידה פרח נשמתו, וזה היה בתשרי, לכך נחשב שמת גם בתשרי.

ט. בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וכו' את מספר ימיך אמלא

יש להקשות, שהרי כבר הביאו פסוק של 'ויאמר אליהם', ומדוע צריך גם פסוק של 'את מספר ימיך אמלא'. וכתב הפני יהושע, שמהפסוק 'ויאמר אליהם' וכו' אפשר לדחות שהמעשה של משה רבינו כך היה, אבל אין מזה ראיה על כל הצדיקים. ומהפסוק 'מספר ימיך אמלא' גם אין מוכרח, שיש לפרש שבא ללמד שני דורות, כמו שאמרו ביבמות (ג). והובא בתוספות כאן. וכך הוא ביאור הגמרא, כיצד ידע משה שימות באותו היום, הלא עדיין לא אמר לו הקב"ה לעלות אל הר העברים. ועל כרחך שהבין בביאור הפסוק 'מספר ימיך אמלא' שבא הקב"ה ללמד שממלא שנותיהם של צדיקים, וידע שישראל עומדים עכשיו להכנס לארץ, ועל כרחך הוא ימות בשנה זו, וכיון שזה היה יום לידתו, ידע שהיום ימות.